

Razkol gre h koncu, zopet se dviga nad človeško množico prestol.

Nazaj gredé sem šel skozi Rim, poljubil sem nogo sv. Petru, stojé sem jedel posvečeni kruh, z mano pa narod od vseh štirih strani svetá,

medtem pa so zvonovi na Kvirinalu in na Lateranu in glasovi od Svete Marije Maggiore

pozdravljali poslanike novih narodov, ki so hkrati od Vzhoda in Zapada prihajali v večno mesto:

vnovič najdena Azija in ta atlantski svet onkraj Herkulovih stebrov.

In še drevi, ko zazvoni angelško češčenje, obtoréj, ko se zavsveti na praznem nebu ozvezdje Al-Zohar,

se prične sveto leto z dovoljenjem novega papeža,

dolgovi se izpregledajo, jetniki se izpusté,

vojna preneha, sodišča se zapró,

prvotnemu lastniku se vrne vsaka stvar.

Saj takšna je krščanska država: brez hlapčevske bojzani, pa vsakdo ima svojo pravico, kakor se dožene v čudoviti mnogoterosti, da se uresniči ljudomilo delo.

Takrat sem se spotikal ob to kakor Jud, ker je obličje Cerkve zamračeno in ker ona hodi omahljivo svojo pot naprej in so jo pustili na cedilu vsi ljudje.

In hotel sem se pritisniti ob prazni grob, položiti roko v kotanjo od križa.

Zdaj pa: je li življenja namen živeti? ali so noge božjih otrok privezane na to bedno zemljo?

Ne gre za to, da živimo, temveč, da umrjemo, ne da bi križ tesali, temveč stopili nanj in z nasmehom podarili vse svoje imetje.

V tem je naslada, v tem svoboda, v tem milost, v tem večna mladost!

Koliko je vreden svet glede na življenje? in koliko je vredno življenje, ako se ne mara žrtvovati?

In čemu bi se trpinčili, če je tako preprosto slušati?

na pragu

DVAJSETO LETO življenja sklepa s to številko GLAS Slovenske kulturne akcije Dvajset let prizadevanja za informiranje slovenskega zdomstva, zamejstva, pa tudi matične Slovenije – kolikor pač list more tja – o ustvarjalni dejavnosti naše ustanove, katere uradno informativno in propagandno glasilo je. Pa tudi dvajset let truda za obveščanje o najvažnejših umetniških in kulturnih pojavih, o ljudeh in dejanjih, ki formirajo kulturni prostor vsega človeštva na pragu XXI. stoletja.

S to številko se je naš list znašel tudi pred vstopom v 20-letnico ustanovitve Slovenske kulturne akcije, ki bo prihodnje leto februarja. Vstopa tako v naše jubilejno leto – pa tudi v svoje jubilejno 21. leto z bližnjo januarско številko.

Če pod izhajanje teh dvajsetih let potegnemo črto, velja priznati, da je list skušal vredno in odgovorno opravljati svoj posel. Izhajal je redno vsak mesec, nekaj let celo kot štirinajstdnevnik, pač zaradi krepkejšje finančne zmogljivosti ustanove. Z rednimi izjemami, ki jih je pač pripisati človeški šibkosti, si je prizadeval biti glasnik zdomske in slovenske vere v svobodo duha; čez vse drugo pa glasnik, pobudnik in zagovornik, brambovec in trdna opora svobodnosti živega ustvarjalnega napona slovenskega kulturnega ustvarjalca, naj umetnika, znanstvenika, misleca, ne manj v našem zamejstvu kot v našem zdomstvu. Opozarjal je na diktirano režimsko kulturo v matični Sloveniji, na njen za slovensko svobodnost poguben vpliv, pa hkrati krepil s priznanjem in z veseljem vsak, na videz še tako neznamenit izraz svobodnih kulturnih pričevanj doma in v svetu. Temu opraviču bo skušal list ostati zvest tudi v svojem jubilejnem 21. letu, ko se bo po eni plati trudil nadaljevati s čim razsežnejšim informiranjem o vsem kulturnem dogajanju doma in v svetu, posebej med slovenskim zdomstvom in zamejstvom; po drugi plati pa živeti še plodnejše svobodje kulturne ustvarjalnosti, biti opora in zavetek slovenskemu kulturnemu delavcu, ki prav v zdomstvu „vse od svojega daje, pa zato ne prejme drugega kot posmeh in prezir,“ kot je bridko v pismu uredniku zapisal oni dan slovenski zdomec, ko opozarja na pogubni strup duha potrošniške družbe: ta se je v več kot v veliki meri zažrl že tudi v slovenskega zdomca in zamejca. Žalibog.

Da bo Kulturna akcija v svojem jubilejnem letu pokazala še vrednejše in žlahtnejše plodove svoje dejavnosti in ustvarjalnosti, pa da bo tudi Glas, njeno glasilo, še zvestejši prijatelj vsakemu slovenske kulturne ustvarjalnosti v zdomstvu in zamejstvu žejnemu Slovencu, nam je potrebna ne samo velika mera plodne volje, požlahtnjene s prodirno izrazno močjo slovenskega umetnika in kulturnika v svobodi, marveč tudi in predvsem razumevanje slovenskega kulturnega odjemalca, ki kljub potrošniškemu vzdušju, v katerem smo se znašli, zna ceniti in prav vrednotiti slovensko kulturno delo zunaj Slovenije in ga zato tudi vredno in prizadevno gmotno podpre. Saj ve, da slovenski kulturni ustvarjalec v zdomstvu ne živi od svojega peresa, razprav, gledališčenja, muziciranja, snovanja, marveč od naporenega uradniškega zaslužkarstva, da, tudi od fizičnih žuljev svojih rok.

Ko ob sklepu dvajsetih let izhajanja GLASA spet pozivamo vse za dobro vnete Slovence, da gmotno pomorejo z JUBILEJNIM DAROM našemu publiciranju in ustvarjalnemu delu v Slovenski kulturni akciji – ki še daleč ni prisotno samo in prvenstveno v njenih publikacijah – ne dvomimo nič, da se boste rojaki za oba naša jubileja odzvali v polno in radodarno. Kdor hoče razumeti, bo razumel. Prepričani smo, da jih ni malo. V te zaupamo, njim smo za razumetje že zdaj hvaležni.

Ko se poslavljamo od plodnih dvajsetih let izhajanja GLASA in vstopamo v jubilejno leto Slovenske kulturne akcije, kličemo VSEM SLOVENCEM DOMA, V ZAMEJSTVU IN ZDOMSTVU:

mir in blagoslov za božič -

uspeh svobodni slovenski ustvarjalnosti

v novem letu 1974!

Paul Claudel

oznanjenje marijino
(slovenil anton debeljak)

urednik

branko rebozov, vrnitev

Ko sem se iz tujine vrnil domov,
sem našel domačijo zapuščeno,
ovijal jo je bršljan,
preraščala trava in grmi
in okolišnje drevje jo je zasulo z listi;
njena streha je razrita štrlela v nebo
kot hudodelca usmiljenja proseči roki;
vhodne duri, izpahnjene v viharni noči
— priča, da je v hišo treščilo —
so visele čez prag nagnjene
in okna so bila kot votle oči,
iz katerih me je mrtvo gledal mrak.

Kje ste, sosede? sem zaklical trikrat.

Od prekletstva ogroženi so šli drugam
in pred prekletstvom je izginila vas.
Okno je zastrmelo, zajokala mi je duša.
V kakšno propast gre odsotnosti čas!

V brezupu sem se prekrizal in vstopil:
sprejeli so me hlad in molk in mrak,
kot da bila bi mrtva moja mati,
kot da bi mrtev bil moj oče...
Le luč prestrašena je kazala po kotih,
kaj vse se je v hiši sesulo v prah.

vladimir kos, zelenkasto si želim darov

Le toliko noči je vmes
(in še takrat ne more luč umreti).
In zdaj bo spet advent,
kot ono leto. Kot vsako leto.
Zelenkasto si spet želim darov.

Oblaki se srečavajo,
si zró v obraz, se vzljubijo, in ločijo,
zasovražijo, in ločijo.
In le smreke hočejo stati s težkim bregom
v Súrgu.

Na vgrezli postelji v temi
nekdo je ležal tih in v klobčič zvit.
Z divjim pogleda me sovraštvom,
kot da sem jaz morilec in on — ubit.
— Hej! Kdo si? — planem vanj.
On pa sikne: Jaz sem ti! Sem ti!

Takrat sem dvignil roki, pesti
od gneva sta se v plamen vžgali mi
in z njima svetil sem po hiši in jo palil,
v strahu prastare uroke sem ponavljal.

Zdaj moja domačijo použiva požar,
visok ogenj pleše po oskrunjeni zemlji,
kot pošasten duhovnik pije, kdo jo je izdal:
z norim veseljem požira stare, svete stvari
in jih z dimom bruha v breznato noč...
Rdeč sopar mi je ožaril prej beli obraz,
zublji in dim mi čarajo neizrazne reči.

Od blizu in od daleč so prišli ljudje,
nekateri so se kot meglice spustili z belih pokopališč,
drugi so se kot tulež izvili iz izginulih vasi,
tretji so pripoštavili iz zamolčanih hostnih grobišč,
in vsi so kriknili vame: zakaj sem se vrnil.

Odgovarjal sem, da je tujina hujša kot smrt,
da na lastni zemlji že tujec drhtim...

Objeli smo se in do zore strmeli v ogenj,
ki se je z nami vred spreminjal v skrivnost.

Nebo in prst
se ves ta čas pomikata
nekončno tiho k Pragu.
Zdaj vem, da Tam kristalni sneg prepeva v
[polnočni maši].
Le k Spremenjenju potrkava Smrt.

Izpljunite na koncih ust teh zlogov sok,
če ni iz jagod skušnje
v gorjanskem srcu Fudži!
Toda bambusi hrepenijo zelenkasto
spod vetra sinjih kril.

Morda se mi je posrečilo ujeti otožnost, otožnost
iz želje, da bi nas brezdomce vsaj združevala verja:
da bodo naša dela in naša trpljenja ostala nepo-
rušljiva v neprestanem spreminjanju ljudi in stvari.

editorial

ARDUA ha sido, en el curso de los siglos, la trayectoria para llegar al reconocimiento pleno de la dignidad de la persona humana. Pero la historia de esta enorme empresa no está aún completa, ya que dentro de su compleja estructura subsisten puntos oscuros. Aunque ya han pasado 25 años desde la solemne proclamación de la Declaración de los Derechos Humanos por las Naciones Unidas, en su Carta del 10 de diciembre de 1948, siempre hay en la materia tantos avances como retrocesos, afirmaciones y resguardos, como también dudas y contradicciones en el camino harto difícil y áspero para asegurar la consideración debida al individuo, el respeto a esa dignidad de la persona, fundamento primero de la libertad.

Según un documento reciente, esta Carta Magna del siglo XX "rompió un avance en relación a la mayor libertad de la persona humana, en la medida en que despertó una conciencia más clara de esos mismos derechos y mayor disposición para defenderlos". Por su parte, el pontífice Juan XXIII, en su esclarecedora *Pacem in Terris* decía hace una década, que "esta Declaración se ha de considerar

a los 25 años de la declaración de los derechos humanos

como un primer paso, e introducción hacia la organización jurídico-política de la comunidad mundial, ya que en ella se reconoce solemnemente la dignidad de la persona de todos los hombres, se afirman los derechos que tienden a buscar libremente la verdad, a observar las normas morales, a ejercer los deberes de la justicia, a exigir una vida digna del hombre..."

Cabe consignar que no obstan a la trascendencia de la Declaración de las Naciones Unidas las diásporas violaciones a sus preceptos en un mundo signado por la violencia y la intemperancia, ni las negaciones al desarrollo integral de "todo el hombre y de todos los hombres", que proclamó Paulo VI en su famosa *Populorum Progressio*.

Broche final de la Declaración de los Derechos Humanos ha de ser la vigencia plena del Pacto de Derechos Civiles y Políticos, aprobado por las Naciones Unidas en 1966. Se reconocerán así, definitivamente, a todos los seres humanos los beneficios de la libertad, de la justicia y de la paz: reconocimiento de la dignidad intrínseca y de los derechos iguales e inalienables de toda la familia humana.

krščansko oznanilo: praznik jesusovega rojstva

iz istoimenske knjige, poznane tudi kot **holandski katekizem za odrasle**, ki je v prevodu Janeza Gradišnika, Dore Vodnik, Primoža Simonitija in Katarine Bogataj izšla v Mariboru

V NAJTEMNEJSI noči leta se Cerkev spominja Jezusovega rojstva. To dela tako, da praznuje evharistijo trikrat: v noči, ob zori in podnevi, vsakokrat z novim petjem in molitvami. To navado imamo iz Jeruzalema: tam so imeli kristjani najprej nočno stražo v Betlehemu, ko zori so prišli v Jeruzalem, čez dan pa so se shajali v glavni mestni cerkvi. Zato Cerkev o božiču še vedno bere tri maše.

Verniki se zbirajo opolnoči, kontemplativni redovi pa že celi dve uri prej po vsem svetu pejejo dolga opravila božične noči, poldrugo uro petja psalmov in branja iz Izaija, papeža Leona, Gregorja, Ambrozija in Avgušтина; vse to je en sam dolg klic občudovanja in strmenja. Tako se pripravljajo premišljajoča Cerkev, medtem ko se večina izmed nas pripravlja v družinskem krogu, v tej noči, v kateri so se uresničevale prerokbe, ko sta se Marija in Jožef pripravljala za otrokovo rojstvo.

Polnočnica se začne s spevom o večnem rojstvu Sina iz Očeta. „Gospod mi je rekel: Moj Sin si, danes sem te rodil.“ Berilo je vzeto iz Pavlovega pisma Titu: „Razodela se je milost Boga, našega Odrešenika, vsem ljudem“ (Tit 2, 11-15). Po vmesnih spevih iz kraljevskih psalmov doseže polnočna služba božje besede svoj vrhunec s preprostim poročilom o Rojstvu: ljudsko štetje je poklicalo Jožefa in Marijo v mesto Davidovo, Betlehem. „Ko sta bila tam, se ji je dopolnil čas poroda. In porodila je sina prvorojenca, ga postavila v plenice in položila v jasli, ker zanj ni bilo prostora v prenočišču“ (Lk 2, 6-7).

Jasli so žleb za krmo. Tako se je Luč prikazala kot revež, za katerega ni nikjer prostora. Le mesto rojstva je dalo spoznati njegovo veličino: kraljevo mesto Betlehem, v katerem so se zdaj izpolnile Davidove obljube.

Opisano je tudi, da so se prikazali angeli: pokazal se je božji sijaj. V njihovi pesmi je rečeno: „Slava Bogu na višavah in na zemlji mir ljudem, ki so blage volje.“

V evangeliju so s tem mišljeni ljudje blage božje volje. Zato se prevaja tudi: ljudje, ki so všeč Bogu. Dobro, božja volja, njegovo ugajanje, od katerega nikogar ne izvzame, je veliki predmet te noči:

„V tem je ljubezen: ne, da smo mi ljubili Boga, temveč da je on nas ljubil in poslal svojega Sina v spravo za naše grehe“ (1 Jan 4, 10). Poročilo o Rojstvu sledi pridiga o skrivnosti, ki jo slavimo. Temu sledi Gospodova daritev.

Zorna ali pastirska maša je polna besedil o luči. Berilo je spet iz pisma Titu. Govori o božji dobrotljivosti, o božji dobri volji, o božji pobudi: „Odrešil nas je, ne zaradi pravičnih del, ki smo jih storili, marveč po svojem usmiljenju.“ (Tit 3, 4-7).

Evangelij nadaljuje Lukovo poročilo od tistega mesta, kjer se je bilo končalo v polnočnici. Opisuje prve, ki jih je izbral Bog: uboge pastirje, ki so našli otroka. Pastirji niso bili samo revni, ljudje so jih tudi zaničevali. Predstavljajo vse ljudstvo, kakor je rekel angel: „... oznanjam vam veliko veselje (» evangelij« je rečeno tam), ki bo za vse ljudstvo“ (Lk 2, 10). V prvem trenutku, ko odrešitev ni več prihodnost, temveč postaja veličasten „danes“, gleda evangelij vrednote že obrnjeno: ljudstva ne predstavljajo odličniki, temveč zaničevani.

Z evangelijem zorne maše se konča pripoved o Jezusovem rojstvu. Dnevna maša je prava božična praznična maša. Vse do današnjega dne so ohranjene veličastne besede o Sinovem večnem rojstvu. Vstopni spev se začne nedolžno: „Dete nam je rojeno...“ Takoj nato pa že sledi: „Na njegovih ramah je vladarstvo, in imenuje se glasnik velikega sklepa“ (Iz 9, 6).

Berilo je mogočni uvodni del pisma Hebrejcem (Hebr 1, 1-12). Za evangelij je izbran začetek Janezovega evangelija.

„V začetku je bila Beseda in Beseda je bila pri Bogu in Beseda je bila Bog...“ (Jan 1, 1-5, 9-14)

Tako zvišeno slavi cerkvena liturgija to skrivnost. Če se s srcem in z vso dušo pridružimo temu slavju, bomo dobili božično milost: srečanje z vsem Kristusom v podobi otroka Jezusa.

To praznovanje se nadaljuje v družini in v drugih življenjskih skupnostih. Jaslice, mnoge ljudske pesmi, ki jih pojmemo sami ali poslušamo po radiu ali s plošč, zimzeleno življenjsko drevo, ubrano zvonjenje iz zvonikov, po vsem tem je Jezusovo Rojstvo praznik, ki nima para v družini in v mestu.

Za neverujoče je 25. gruden praznik sredi zime. Ljudje počivajo po jesenskem delu in doživljajo toploto družinske skupnosti. To vlogo ima božič tudi za kristjane. S tem dobiva praznik Kristusovega rojstva svojevrstno napetost, ki jo je doživljal že sveti Frančišek in ki jo dostikrat izražajo sodobni pesniki. Mišljeno je to, da je božič z ene strani praznik revščine in ljubezni – človek stopi iz svojega kroga – z druge strani pa ravno praznik obilja, praznik, ko ostajamo v svojem krogu, praznik sklenjene domačnosti in tudi tukaj praznik ljubezni. Kristjanu ostaja naloga, naj bo odprt tudi za vsakega bližnjega zunaj svojega življenjskega kroga. Šele tako bo naše božično praznovanje imelo nekaj opraviti z Jezusovim nedoumljivim prihodom, ko se je spustil med nas.

pred izidom je

revija

meddobje

XIII. – 3. zvezek

uredil in opremil

FRANCE PAPEŽ

vsebina

FRANCE PAPEŽ, UN LIBRO * EDO ŠKULJ, STANKO PREMRL CERKVENI GLASBENIK * FRANCE PAPEŽ, UTELEŠENA POEZIJA FRANCETA GORŠETA * MILENA MERLAK, CARNUNTUM ALI SMART IMPERATORJA NA TUJEM * FRANK F. BUKVIČ, ABRAM TERC-SINJAVSKI LENJA TIHOMIROV * VLADIMIR KOS, JESENSKO KRAMLJANJE Z MEDDOBJEM LEV DETELA, DVA SODOBNA SLOVENSKA KRŠČANSKA PESNIKA: SOOČENJE S POEZIJO VLADIMIRA TRUHLARJA IN RAFKA VODEBA * FRANCE PAPEŽ, POETIČNI SVET VINKA BELIČIČA * TINE DEBELJAK, POLJSKI JEZIKOSLOVEC BAUDOUIN DE COURTENAY GLASBENA PRILOGA, EDO ŠKULJ: SVETI VEČER

ROJAKI! — PODPRITE GLAS SKA

ZA NJEGOV JUBILEJ MU POKLONITE

SVOJ JUBILEJNI DAR!

balantičevo leto

SLOVENSKA KULTURNA AKCIJA BALANTIČU OB 30-LETNICI NJEGOVE OGNJENE SMRTI

ZA 30-LETNICO ognjene smrti pesnika FRANCETA BALANTIČA se je Slovenska kulturna akcija poklonila njegovemu spominu s posebno komemoracijo v soboto, 24. novembra 1973, ob sedmih zvečer v Slovenski hiši v Buenos Airesu. Člani in prijatelji so se zbrali k spominski maši, ki jo je za pokoj pesnikove duše in za domobrance, ki so 24. novembra 1943 z njim vred zgoreli v Grahovem, opravil monsinjor Anton Orehar, član teološkega odseka Kulturne akcije. Celebrant je v priložnostni homiliji počastil Balantičev spomin in priporočil v molitev tudi njegove prijatelje, ki so končali v grahovskem ognju, vse, ki so padli kot duhovni branilci svobode duha.

Zbrana srenja se je po maši zvrstila pred spominsko ploščo žrtvam revolucije in bratomorne vojne, na dvorišču Slovenske hiše. Za uvod je kot zastopnik nujno zadržanega predsednika spregovoril član literarnega odseka dr. Jože Krivec, ki je opomnil na sveto dolžnost slovenskega zdomstva v svobodi, da ohranja in zvesto čuva Balantičevo pesniško zapuščino, pije iz nje polnost slovenskega življenjskega soka in jo nudi mlajšemu rodu, pa ne manj velikemu svetu v poznanje in plemenitenje. Pred spomenik je položil rdeče vrtnice z besedo: „Balantiču človeku, Balantiču pesniku in vsem, ki so pred tridesetimi leti žrtvovali življenje za obrambo svobode duha, pravice in resnice polagam te rože pred spomenik – naš skupni simbol junakov.“

Nato je prebral besede, ki jih je prav za to počastitev napisal predsednik Slovenske kulturne akcije dr. Tine Debeljak:

„Na današnji dan pred tridesetimi leti je gorel v Grahovem veliki slovenski pesnik France Balantič. Mi slovenski književniki, zbrani v Slovenski kulturni akciji, smo dolga leta to noč preživljali v spomin ognju, ki ga je vpepeljeval leto za letom pred našimi očmi in ga sproti spreminjal v breztelesni pesniški genij, ki nam sveti odslej v svojem simbolnem kresu, njegovi iskreci se poeziji. Po vojaku Balantiču nam je ostal pesnik Balantič.“

Domovinski literarni zgodovinarji s partizansko preteklostjo nam očitajo – in še imenoma meni – da ne znamo ločiti v Balantiču domobranca od pesnika. Resnica pa je, da oni tam ne znajo tega razložka in da še trideset let po njegovi smrti, ki so ji bili glavni vzrok, ne morejo in nočejo v Balantiču videti pesnika. Govore sicer o njem, tudi dobro in vzvišeno in včasih navdušeno pišejo o njem celo z najvišjimi priznanji. A to so samo izbranci. Mnogo več pa jih

o njem molči, ali pa o njem slabo govore, obmetavajoč pesnika s psovko izdajstva in gnusa. Govore o njem, ne dajo pa govoriti njemu: ne dajo mu, da bi se od nekaterih izbrancev prelil v narod, da bi zaživel z vsem slovenskim ljudstvom, iz katerega je izšel. Mi ločimo Balantiča domobranca od pesnika, spet pa ne moremo gledati brez misli na njegovo borbo vojsčaka, v kateri je svoje dožemanje podobe sveta predstavil v dejanje. Meditacijo v akcijo. In kakor omenjamo pri Prešernu, da je bil odvetnik, in pri Finžgarju, da je bil duhovnik, zakaj bi ne omenjali, da je bil Balantič vaški stražar, zlasti še, ko je on sam zavestno postavljaj pred vrednoto te borbe svojo pesem in celo svoje življenje. Postal je naša najdragocenejša žrtev revolucije in zato mu z največjim priznanjem herojstva poklanjamo šopek rdečih rož pred ta spomenik vsem padlim v boju za tiste vrednote, ki jih je Balantič smatral za usodno metafizično trojko v človeku: „prst in svetloba in božje roke“.

Njegovo truplo je padlo v protikomunistični borbi, njegov duh pa je ostal živ v zlati posodi njegove pesmi, ki odslej roma z nami po širnem svetu, da se nekoč vrne domov. „Nekoč bo lepo...“: tedaj, ko bo Balantičeva pesem zopet postala last vsega slovenstva. „Tedaj bom doma...“

Dokler pa ni doma, da bi mogli položiti venec rož pred njegov spomenik, postavljen v rojstnem Kamniku ali v središču naroda, dotlej bo njegov spomenik ta skupni grob ob naši Slovenski hiši. Ob njem ga počastimo Balantiča, kakor je bil v življenju: kot domobranca in kot pesnika!“

Akademik Janez Jerebič je recitiral Balantičevo pesem Prošnja za besede, urednik Meddobja, pesnik in esejist Franc Papež pa je bral svoj esej France Balantič v svojem času, ki ga je Glas objavil že v prejšnji Balantičevi številki. Za sklep je Janez Jerebič recitiral spet poetov pesmi Vse je belo in Zasuta usta.

S to spominsko komemoracijo prav na tridesetletni smrtni dan pesnika Franceta Balantiča je Slovenska kulturna akcija sklenila tudi svojo XX. delovno sezono. Večer, ki ga pišemo kot letošnji 10. kulturni večer, je bil hkrati že tudi nekak uvod v začetek jubilejne 21. sezone Slovenske kulturne akcije ob njeni 20-letnici, ki bo v tem BALANTIČEVEM LETU svoje ustvarjalno opravilo začela prav s posebno gledališko stvaritvijo Nikolaja Jeločnika na motive Balantičevih pesmi, posvečeno spominu živega slovenskega Feniksa.

anton slodnjak o balantiču

Po vojni je doma prvi pretrgal molk o Balantiču in visoki vrednosti njegove poezije prof. ANTON SLODNJAK, najprej v svojem monumentalnem nemško pisanem delu o slovenski književnosti, pozneje pa še v zajetni knjigi SLOVENSKO SLOVSTVO, ki jo je za tisočletnico Brižinskih spomenikov izdala in založila Mladinska knjiga v Ljubljani. V zaglavju „D. Slovstvo kot organ socialnega protesta in socialistične graditve: 2. Slovstvo za narodnoosvobodilne borbe in v prvi fazi obnove socialistične graditve“ govori Anton Slodnjak v daljših razglabljanjih o Balantiču in njegovem pesniškem geniju kritično precejujoč njegovo pomebnost v sodobnem slovenskem slovstvu. Posveča mu strani 461, 462, 466 in de I strani 467. Kot kronisti, ki si štejemo v častno dolžnost, da zberemo in publiciramo vse, kar so v zadnjih letih posebno v matični Sloveniji napisali o največjem slovenskem pevcu ognja, v celoti ponatiskujemo tokrat Slodnjakove študije o Balantiču iz omenjene knjige. Znova vabimo sloveniste, književne kritike in zgodovinarje doma, v zamejstvu in zdomstvu, da nam posredujejo svoje kritične doneske k objavljanemu gradivu in razkrijejo še nova, doslej nepoznana dejstva, ki so v kakršnikoli zvezi z Balantičem pesnikom in človekom. Vse, kar bo urednik Glasa novega in vrednega prejel o Balantiču, bo sproti objavljeno v listu. — GLAS SKA.

Iz Vodnikove religiozne lirike ter raznih drugih otenkov katoliškega ekspresionizma pa je rastla lirika Franceta Balantiča, ki je bila živo nasprotje Destovnikovi (pesnik socialistične smeri, s partizanskim imenom zvan Kajuh. — op. Glasa) bojeviti socialni pesmi. Balantič je pričel objavljati v Domu in svetu 1941 ter je v dobrih dveh letih zaključil slovstveno pot. Ta delavčev sin iz Kamnika se je vozil v ljubljansko klasično gimnazijo, dokler ni v začetku marca 1941 izstopil iz nje „zaradi težke bolezni“. Toda po nemški

zasedbi Gorenjske se je zatekel v Ljubljano in nadaljeval študije. Jeseni t.l. se je vpisal na slavistiko, konec junija prihodnjega leta pa ga je italijanska policija internirala v Gonarsu. V začetku novembra 1942 se je lahko vrnil v Ljubljano. Verjetno je, da je moral za to obljubiti službovanje pri tako imenovanih vaških stražah, ki bi naj zadrževale razmah partizanstva in revolucije. Po italijanski kapitulaciji je pristopil k domobrancem, prostovoljni vojaški organizaciji, ki je imela enako nalogo. Konec novembra 1943 je

zgorol ob partizanskem napadu na domobransko postojanko v Grahovem pri Cerknici.

Takšno smrt je mogla prisoditi temu prvobitnemu liriku, ki je bil mnogo bližji religiozni mistiki kakor oboroženemu boju, samo najbolj neprijazna usoda oziroma samo tako tragično zapletene razmere, kakor so tisti čas bile na Slovenskem. Povrh je ta nesrečni življenjski zaključek hudo zavrl, da, skoraj onemogočil v domovini poznavanje in študij njegovih pesmi. A vendar kaže marsikaj na to, da v Balantiču ni bilo političnega sovraštva in da se je pridružil domobrancem iz prijateljstva, bolj spontanega kakor premissljenega domoljubja in morebiti celo iz strahu pred ponovno internacijo.

Njegova pesniška zapuščina, ki je bila vsa objavljena še za vojne, ne kaže nobenega modernističnega izraznega novotarstva, saj je v njej poleg dveh sonetnih vencev (eden ni popolnoma ohranjen) in mnogih posameznih sonetov celo fantastičen načrt za sonetni venec sonetnih vencev.³⁴⁴

Ne glede na to, da je bila klasična ali sienska oblika sonetnega venca zaradi Prešernove pesnitve (1834) slovenskim stihotvorcem zelo pri srcu (tisti čas je bilo znanih že 36 njenih posnetkov), bi bila mogla imeti tolika vnema za formo, ki v drugih slovstvih ni bila tako na glasu, v sebi nekaj boleznega.³⁴⁵

Balantiču pa je bila očitno potrebna kot pogoj ustvarjalne discipline, da je sploh lahko obrzdal burno menjavanje in prelivanje erotičnega in religioznega življenja v sebi ter ju mogel izraziti v ritmu in besedi. Glede na to imajo njegovi soneti drugačno strukturo in funkcijo kakor Prešernovi, četudi z marsikaterim verzom pričajo, da je njihov avtor, posebno kar se tiče metaforike in rimanja, izhajal od pesnitev prvega slovenskega sonetista. Toda pri Prešernu sta bili vsebinska in izrazna stran že pri spočetju posameznih sonetov v ravnotežju, medtem ko je Balantič večkrat moral izbrati sonetno obliko, da je sploh mogel izoblikovati motiv v pesem.

Že v sonetu V vročici, ki bi naj bil po sodbi urednika njegovega „celotnega dela“ Tineta Debeljaka bolj ali manj začetek njegove zavestne pesniške poti, je molitev v obeh notranjih kiticah izrazil tako zavzeto in silno, da bi bili obe medli zunanji kitiči sploh nemogoči, ako ju ne bi na notranji dve priklepala neizprosna sonetna oblika. To pa pomeni, da je Balantič moral opesnit svojo religiozno prošnjo samo kot sonet, da jo je sploh lahko izrazil.

V ljubezensko-religioznem dvogovoru: Za teboj I. - II. je potreboval sonetno strukturo, da je v prvem spevu lahko izoblikoval tožbo zapuščena ljubimca, v drugem pa nadzemsko tolažbo njegove umrle izvoljenke. Tudi religiozno hrepenenje, ki ga je najbolj izrazil z verzoma: „Iskal Te bom s poljubom Tvoje smrti“ in „prej ko zažgem na Tvojem se ognjišču“, je očitno moral vkleniti v to formo, da mu je lahko dal ritem in besedo. Na isti način je upodobil obup v sonetih: Razkopani plamen in Judežev obup. V nesonetnih štirivrstičnih kiticah pa je večinoma zlagal ljubezenske pesmi (Pridi, deklica..., Dobrotni pramen, Tvoj berač), upodabljal željo po smrti (Truplo v polju), izražal resignacijo (Tožba neplodnega) in pisal slovesa (Najin čas je minil idr.)

Prvi sonetni venec je Balantič napisal jeseni 1940, potem ko je v dobrem letu resnega ukvarjanja s poezijo zložil okoli 50 lirskih tekstov. Kot uvod mu je zamislil sonet Lepoti, v katerem je upodobil svojo ustvarjalno krizo ter prosil za odrešilno smrt v primeru, da ne bi mogel več zlagati pesmi. Tine Debeljak sodi, da se je v Balantiču poleti 1940 pod vplivom notranje nujnosti in zunanjih dogodkov obnovila vernost, ter sklepa, da je Venec pesniška podoba tega procesa, v katerem je Balantič „postal zavesten religiozni poet“.

Nedvomno imamo v tej pesnitvi opravka z velikim doživetjem, ki ga pesnik ni mogel prikazati v posameznih sonetih ali v pesmih štirivrstične ali podobne kitične oblike. Gotovo je moral postaviti pred bralce trdno sklenjeno obliko sonetnega venca, da je mogel izraziti v posameznih sonetnih trojkah: prebujenje v velikem obupu (I. - III.), pomiritev

v domači zemlji (IV. - VI.), hrepenenje po Bogu in vrnitev k njemu (VII. - IX.) z vrhom v sklepu VIII. in v začetku IX. soneta: „In spet sem vitki vrč za božjo kri“, ter življenje (X. - XII.) in ustvarjanje v božji milosti (XIII. - XIV.).

Zdaj je prvič napisal dovršene, samosvoje sonete, ki so zlasti v drugem delu Venca izžarevali nenavadno lepoto. Tudi v teh primerih je sonetno obliko, ki je ustvarjena za sintezo lirskih in dramatskih prvin, sicer uporabljal v epskem smislu, vendar je to pomanjkljivost obilno nadoknadil z izvirnimi pesniškimi podobami. Od domačih pesnikov je nanj najbolj deloval Gradnik, od tujih pa so ga očitno posebno mikali Tagore in kitajski liriki. V začetku marca 1941 mu je Debeljak pričel objavljati posamezne sonete iz Venca in druge pesmi v Domu in svetu. Toda ločitev od doma, kjer so se kruto šopirili okupatorji, in begunsko življenje sta kmalu uničila harmonijo, ki jo je Balantič slavil v Vencu.

(strani 461 do 463 zgoraj)

POMIRITEV, ki jo je Balantič opeval v prvem Sonetnem Vencu, že zaradi njegovega begunstva v Ljubljani ni mogla biti trajna. Pesmi, o katerih z veliko verjetnostjo domnevamo, da jih je zložil do decembra 1941, pričajo, da so ga takrat navdajali močni in izvirni ustvarjalni navdihi, ki so mu narekovali značilne prisposobe, razodevajoče zdaj radostno, četudi z mračnimi slutnjami obteženo vdajanje telesni strasti (Zublji nad prepadom, Dno), zdaj bolestno trganje iz nje (Odpoved), ponovno popuščanje med njenim diktatom (Ples želja) in vse pogosteje srečavanje z mislijo na smrt (Agonija ljubezni idr.).

Ubiral jih je večinoma v sonetno formo ter jih oblikoval kot rotenja, prošnje, klice in odpovedi, naslovljene na ljubico, ali kot pogovore s samim seboj in s - smrtjo. V nekaterih pesmih se je obtoževal lastne grešnosti, ki bi naj bila tolika, da bo zaradi nje izumrl z njim njegov rod (Žalostinka).³⁴⁹ Vse te pesmi delujejo na bralca kot sporo-

čila nesrečnega človeka, ki ga skoraj enako ograja erotična strast kakor mistika smrti. V zvezi s tem, kar vemo o pesnikovih poslednjih trenutkih, nas v Žalostinki hudo preseneča vprašanje: „Ko me v drči dni, ki še ostanejo, / hlodi mrzlih trupel zmanejo, / kdo ivéri bo sežgal v pepel?“

Do pomladi 1942 je Balantič uredil prvo pesniško zbirko, ki jo je pripravil na nasvetu Tineta Debeljaka, ter ji dal izvirni naslov Muževna steblika. Vanjo je poleg drugih pesnitev uvrstil: Ples želja, Zublje nad prepadom, Dno, Agonija ljubezni, Postopačevo smrt, Prvi sonetni venec in dve elegiji (Umiram, Sin), ki ju je zložil nedavno pred tem. V obeh je izpovedal skrajno, dasi nekam nejasno vdanost ali resignacijo.³⁵⁰

Lastnikom Ljudske knjigarne, h katerim je Balantič napotil Debeljak, pa nista bili všeč erotični pesnitvi: Zublje nad prepadom in Dno, a tudi glede nekaterih drugih so se bali, da bi se nad njimi spotikala italijanska cenzura. Zato so mu zbirko sicer odkupili, obenem pa pomaknili njen izid v negotovost, čeprav so pesniku obljubljali, da mu predelani rokopis izdajo leta 1944. Ko pa se je začel zanimati zanj tudi privatni založnik, je 1944 Debeljak pospešil izdajo celotne Balantičeve pesniške zapuščine v založbi Zimske pomoči.

(V založbi Zimske pomoči je izšel kot bibliofilska izdaja, namenjena literarni tomboli, Franceta Balantiča Prvi sonetni venec, z lesorezi slikarja Marijana Tršarja. Celotna Balantičeva pesniška zapuščina pa je izšla za veliko noč 1944 v uredništvu, pripombah in uvodu dr. Tineta Debeljaka, pri Ljudski knjigarni in Ljubljani. - Op. Glasa.)

Leta 1942 je Balantiča zadela internacija, ki ga je hudo ranila, kakor lahko sklepamo po Gonarskih sonetih 1942 (Vse, Svoboda, Doma),³⁵¹ v katerih je skoraj z epsko ob-

³⁴⁹ Prvi verz: „Joj, joj, moj Bog, da sem tako grešil, / da je v meni smrt rodu spočeta!“

³⁵⁰ V zadnji kitiči elegije Umiram jo je izpovedal s temi izvirnimi besedami: „Samo spered žarke rok pred sabo razprostiram, / nič drugega več nimam. . . O, in v jaslih dni / za klajo radostnim ovcam travica zeleni, / travica zeleni. . . In jaz umiram, / jaz umiram!“ V pesmi Sin pa toži: „. . . ni jih, da bi moji duši svečo držali, / ko bo pustila telo ko izpraznjeno torbo.“

³⁵¹ Neki njegov sotrpni priča, da je zložil še več takih sonetov, a da je druge izgubil v viharju, ki ga je kmalu nato zagrabil.

³⁴⁴ To naj bi bila zveza 240 sonetov ali 15 sonetnih vencev, združenih na isti način kakor posamezni sienski sonetni venec. Balantič si je v internaciji zapisal prozni načrt za tako edinstveno zvezo sonetov, vendar ga ni utegnili izdelati. - (Ta in druge opombe pod črto so v Slodnjakovi knjigi. - Op. Glasa)

³⁴⁵ V nemškem jeziku je bolj ali manj v istem času avstrijski pesnik Josef Weinheber (1892 do 1945) pridobil sonetni formi visoko umetniško stopnjo in obče priznanje.

jektivnostjo opisal telesne (glad) in duševne muke pre-gnanstva (domotožje in obup). Spet je iskal tolažbe v Bogu (Minil je čas... Iz ilovice... Nečisti čas), vendar je tudi obupaval (Večerna samota) ter iskal utehe v pesniš-kem ustvarjanju (Moje delo).³⁵²

Najvišje se je povzdignil v zamisli Sonetnega venca sonetnih vencev, da bi, kakor si je bil zapisal v načrtu, v „sočnem, jednatem jeziku, gorenjsko dialektičnem, z realizmom modernih Rusov in Shakespearja; z neprevetlikim simbolizmom in ne s prevelikim kopičenjem podob“ ter s posebnim pou-darkom tudi na „muzikalno stran“, izrazil svoje poglede na pesništvo, doživljanje ljubezni ter pojmovanje sveta in Boga. Če je njegov Drugi sonetni venec res že začetek

³⁵² Tine Debeljak sodi, da spadajo našteje pesmi „med zadnje – nam dostopne – njegove“.

izdelovanja tega velikega načrta, kakor sodi Debeljak, potem smemo sklepati, da bi bil dovršeni Venec sonetnih vencev naša najgloblja miselna oz. najbolj vdana religiozno-mistična pesnitev. Tem manj pa moremo potem razumeti, kako je Balantič mogel vztrajati v svoji službi do tragičnega konca.

Z njegovim telesom so bili najbrž uničeni tudi kaki na-daljnji deli te velike zasnovne in verjetno celo še drugi verzji oz. zapisi, ki bi morebiti mogli pojasniti njegovo smrt. Ali se je mar hote žrtvoval, da bi zadostil za lastne in tuje zmote? Njegova edinstvena, žal nepopolno ohranjena pesniška zapuščina, ki vsebuje nekaj umetniško in živ-ljenjsko globoko resničnih slovenskih pesmi in v kateri ni nobenega političnega motiva, dopušča tako domnevo.

(strani 465 do 467 zgoraj)

iz slovenske kulturne akcije

V prejšnji številki našega lista (glej Glas SKA, leto XX, 10-11) smo v kroniki o gostovanju Gledališkega odseka Slovenske kulturne akcije v Mendози, 11. novembra 1973, omenili, da je prof. BOŽIDAR BAJUK v Glasnik slovenske skupine v Mendози (oktober 1973, št. 9, leto IX) napisal krajše razprav-ljanje o ALOJZA REBULE sakralni igri PILATOVA ŽENA, ki so jo naši gledališčniki predstavili rojakom pod Andi. Hkrati smo tudi najavili, da so pritično poročilo o naši predstavi objavili mendoški Slovenci. Poročilo je 29. novembra 1973 prinesel buenosaireski slovenski tednik Svobodna Slovenija. Oboje objavljamo v Glasu za dokument in kroniko naše kulturne in gledališke dejavnosti.

ALOJZ REBULA – PILATOVA ŽENA

(Glasnik slovenske skupine v Mendози, št. 9, oktober 1973)

SREDI novembra bomo imeli v Mendози pomemben kulturni praznik. Obiskala nas bo skupina igralcev Gledališkega od-seka Slovenske kulturne akcije pod vodstvom Nikolaja Jeločnika, vodje odseka.

Nudili nam bodo, poleg odlomka iz starogrške tragedije Antigona, tudi uprizoritev sakralne drame *Pilatova žena*, ki jo je kot radijsko igro napisal tržaški slovenski pisatelj Alojz Rebula, za oder pa jo je priredil Nikolaj Jeločnik.

Pisatelj Rebula nam je že poznan po svojih pisateljskih delih. Naj spomnimo naše bravce na povest *Klic iz sredozemlja*; ali na roman *V Sibilinem vetru*; in na lanski celjan-ski mohorjanski roman *Divji golob*; pa še na dve zelo zani-mivi ljubljanski predavanji, ki sta izšli tudi kot posebni knjižici: *Krščanska avantura* in *Lik Sinu človekovega*.

Kot mislec in pisatelj je Rebula v svojih delih izredno močan in globok. Svoje misli o „liku Sinu človekovega“ takole končuje:

„Dva tisoč let mineva od tega Obiska. Ali zemlja še brni od tega vdora božjega? Neznanska brazda se je zarisala vanjo. Indiferenca do Kristusa je pogosta. Odpor do njega bolj redek. Sovraštvo do njega je izjemno in ima v sebi nekaj nečloveškega. – Nevorni človek nagonsko čuti v Kri-stusu neko svetlo pra-silo, ki ji mora biti človeštvo hvaležno, da se je kdaj pojavila na tem strpinčenem planetu. Verne-mu pa je Kristus ves njegov smisel in vsa njegova usoda.“

In prav te misli se prepletajo v igri *Pilatova žena*. Pisatelj zajema v svoji drami najglobljo skrivnost našega krščan-skega verovanja: smrt Kristusa, Sina človekovega, in nje-govo vstajenje. Vendar nam to prikazuje v nekako okrnjeni sliki. Ne predstavlja nam vsega namreč na način, kakor nam je kristjanom običajen.

Navajeni smo motriti dogodke velikega tedna in skrivnost Kristusovega trpljenja ter vstajenja pač tako, kakor so to doživeli njegovi apostoli in učenci in kakor so nam vse to ohranili v svetih knjigah evangelisti. Gledano z očmi ver-nika, ki mu je po evangeljskem sporočilu in po evharistični skrivnosti Kristus „ves smisel in vsa usoda“.

Rebula pa nam Kristusov pojav prikaže v teku zgodovinskih dogajanj in političnih okoliščin, kakor so na to gledali in še danes gledajo nanj tisti, ki jim ali vse to ni posebno na brigi, ali pa iz raznih osebnih razlogov čutijo do Kristusa odpor, celo sovraštvo; ali pa končno takšni, ki ga ne poznajo, pa čutijo in slutijo v njem „neko svetlo pra-silo“, ki jih prevzame in jim prinaša „mir“, kakor ga želi najti in ga naj-de *Pilatova žena*.

Ob srečanju z božjo Materjo namreč pravi: „O, ko bi se mogla s to vero vrniti v pretorij, v tiste gluhe hodnike in avditorije! Ko bi mogla presekatii z mečem te vere svoje uboge dni!“

In Marija jo potolaži: „Ta vera te je že pripeljala semle. Raduj se, sestra: danes si vstala tudi ti. In mir Vstajenja naj bo s teboj!“

Pisatelj Rebula je silen v svojem umetniškem ustvarjanju. Vrta in išče po najskrivnejših globinah človeške notranjosti. Zna nam jih predstavljati v pretresljivi resničnosti.

Predvsem je pa važno to, da je osnovna misel v drami, ki je vsem in vsakemu tako poznana in blizu, obdelana in prikazana v igri na povsem moderen, sodoben način, ki bo v naši predstavi dobil poseben poudarek v prav tako sodobni teatralni tehniki Nikolaja Jeločnika, ki je iz radijske igre avtorjeve dal delu moderno odsko obliko.

GOSTOVANJE GLEDALIŠKEGA ODSEKA SLOVENSKE KULTURNE AKCIJE V MENDOZI

(Poročilo dopisnika, Svobodna Slovenija, 29. XI 1973)

„Poročali smo že na tem mestu, da smo za letošnji praz-nik 29. oktobra imeli kar tri zaporedne spominske večere v našem Domu. Na vseh treh je bila osrednja točka raz-pravljanje predsednika Slovenske kulturne akcije prof. dr. Tineta Debeljaka. In letos je bilo naše praznovanje še po-sebej pomembno; saj nam prav v teh dneh poteka petin-dvajset let, odkar smo se naselili na področju Mendoze.“

Zato smo bili še posebej veseli, ko smo teden dni kasneje, 11. novembra, mogli v to naše slavje vključiti še gostovanje Gledališkega odseka SKA. Slovenska kulturna akcija je s tem prav gotovo storila zelo hvalevreden korak v svojem delovanju. K ustvarjalnemu in posredovalnemu umetniške-mu delu za svoj ožji krog sodelavcev in somišljenikov ter prijateljev na področju Buenos Airesa je s tem gostovanjem izpričala voljo ter smisel za posredovanje umetniških stvari-tev tudi širšemu krogu našega občestva zunaj svojega sede-ža. Njeni gledališčniki so svoje slovensko odsko udejstvo-vanje ponesli med rojake v oddaljeno Mendozo, v skrajne predele naše nove domovine, med slovensko skupino, ki je po številu druga na argentinskem ozemlju.

Zato smo bili še posebej veseli, ko smo teden dni kasneje, zagotovila vodje gledališkega odseka N. Jeločnika, da to ni bil edini, marveč le prvi obisk, kateremu morajo v bodoče slediti še novi k tesnejšemu medsebojnemu zblizanju in so-delovanju.

PRED IZIDOM JE
REDNA KNJIGA SKA ZA LETO
1973

frank f. bükvič

Ijudje iz olšnice

no ve le

Uvod v knjigo je napisal dr. Tine Debeljak.
Ovitek je zamislil arh. Marjan Eiletz.
Okrog 320 strani vrednega branja

pisatelj je prekmurski rojak iz vzhodnega dela na madžarski meji, kjer so se Slovenci do zadnje vojne po veri delili med katoličane, luterane in žide. Bükvič odkriva v slovenski književnosti nov svet, ki je bil doslej malo poznan: sožitje z Židi pred in med zadnjo vojno v slovenskem mestu v Prekmurju. Iz tega pestrega okolja so njegove novele iz medvojnih dni, ki jih je naslovil LJUDJE IZ OLŠNICE (stara ime za današnjo Mursko Soboto). Prekmurske slike iz svojskega sveta, pisane izredno nazorno in napeto.

Saj moramo priznati, da je SKA pri nas sicer bliže poznana le ožjemu krogu pičlih naročnikov pač po svojih publikacijah. S tem svojim korakom pa je segla še v drug nadvse pomemben delokrog: slovensko umetnost posredovati našim najširšim krogom ter tako dvigati kulturno raven naše skupnosti. Za naše narodno ohranjanje in za predajanje naše kulture mlademu rodu, ki tukaj rojen dorašča v novi domovini, je to naravnost življenjske važnosti.

Naši gledališčniki so nam prinesli dve dramski deli.

Prvo je bil prizor iz Sofoklejeve drame Antigona, v katerem kralj Kreon obsodi na smrt lastno nečakinjo, kraljevsko hčer, ki je proti njegovi prepovedi in kljub grožnji smrtne kazni pokopala truplo brata Polinejka, padlega v bratomornem dvoboju, in s tem volila lastno smrt. Prizor je bil ob 25-letnici našega prihoda v novo domovino posvečen spominu tisočev bratov, ki so padli v bratomornem boju in še danes čakajo na dostojen in človečanski pokop.

V drugem delu večera pa nam je igralska družina nudila celotno sakralno igro Alojza Rebule Pilatova žena.

Ker je bil naš skromni oder v Domu za taki dve deli pretesen, je bila predstava pri ss. salezijankah. Vlogo Antigone, ki se zaveda, da živi še v cvetu mladih let, in je šele na pragu življenja, pa ga v svoji neomanjni zvestobi večnim zakonom z vso dostojanstveno odločnostjo žrtvuje ljubezni do mrtvega brata, je v prepričevalni igri podala ga. Nataša Smersujeva. Kralj Kreon pa je v Nikolaju Jeločniku, režiserju, našel interpreta, ki je s svojim nastopom odlično pokazal izkušenega igralca, kateremu je vsaka kretnja do potankosti preiščena in pretehtana in zato stvarno doživeta.

Rebulova Pilatova žena je v svoji izvorni zamisli slušna radijska igra, pa jo je Jeločnik predelal v odrsko sakralno dramo, ki ima tudi v tej novi obliki učinkovito silo. Razplet igre je ob spremljavi zvočnih glasbenih učinkov ter ob smi-

selnih barvnih projekcijah na ozadju prizorišča držal navzoče ves čas v nepopustljivi napetosti. Seveda so pa v tem okviru posamezni igralci svoje vloge odlično rešili.

Vsestransko je zadovoljivo in dovršeno podala vlogo Galle, Pilatove žene, ga. Pavči Eiletzova. Njen pojav na odru, bi rekli, ni bila „igra“, ampak dejansko „življenje“. Njeno družico, Judinjo Deborah je predstavila ga. Nataša Smersujeva in v svoji ustvaritvi uspela z vsemi značilnostmi vloge.

Poncija Pilata nam je predstavil Nikolaj Jeločnik, ki je vso predstavo naštudiral in režiral in je podoba rimskega prokuratorja, kateremu je pred očmi najprej kariera, izklesal v potankosti.

Kajfa, veliki duhovnik, Lojzeta Rezlja je bil pravcata utelešenost tiste plati judovskega naroda, ki se je za vsako ceno hotela znebiti pojava Jezusovega, čeravno – ali pa prav zato, ker jo je njegova neovrgljiva božanska resničnost vse do vstajenja samega bodla v oči.

Odkritosrčno preprostost in vseobjemajočo ljubezen apostola Janeza je v svoji vlogi Janez Zorec živo prikazal in neprisliljeno izpričal, da je apostolova dejavna vernost samo nujen zunanji izraz globoke vere v Učenika, ki živi s svojo milostjo v njegovem srcu.

Igralska družina Gledališkega odseka SKA pod vodstvom Nikolaja Jeločnika je s svojim gostovanjem prinesla med nas novo podoživljanje in – upajmo – znova prebujeno zanimanje za odrsko udejstvovanje, posebno med mladino. Za velike žrtve in trud, ki so jih igralci morali vzeti nase s svojim gostovanjem, nam je zares težko najti primernih besed priznanja in zahvale. A odhajali so v Buenos Aires zadovoljni in s trdnim sklepom: na skorajšnje svidenje.

Bb

pisma

belo novembrsko pisemce meddobju XIII, 2

Tokyo, sredi jesenskih megla, v katerih se smehljajo drobne cestne in prometne lučke. 1973, po japonskem štetju Šóva 48.

LETA 1947 je umrl pesnik Samuel Hoffenstein, ki v eni svojih pesmi opisuje cvetice: človeku, ki jih neguje, se ne zahvalijo za skrb, ampak namesto njega zvenejo... Naj

se Ti zato najprej zahvalim za objavo mojega Dnevnika ugaslih trenutkov iz Fudži, za pregledno lepo tiskanje, ki se mu je tekst resnično ponesrečil le na enem mestu (str. 103, vrsta 14 ima „želvo“ namesto „ženo“; gospodje korektorji najbrž nikdar niso videli japonske želve, ki se pomika

— obrni —

strašno počasi in sploh ne more živeti na planoti pod Fudži zunaj vode; ostali dve napaki je lahko uganiti; na str. 108 je treba brati v 3. vrsti „sovražila“, ne „sobražila“, in v 16. vrsti „enačbo“, ne „enažbo“. Upam, da bodo te pesmi – tu in tam, zdaj ali kdaj pozneje – vsaj kakor cvetice, ki jih človek kupi za en dan ali pa za en večer in eno noč, da mu po svoje tolmačijo svet in mu delajo družbo ... in tako na svoj način cvetijo in trav in gnilih listov in strtih vej spremenijo določen čas v določenem prostoru. Upam tudi, da se bo kdo za hip kritično zamislil in mi pomagal s svojo kritiko; tudi vrtnarji se celo leto učijo od sonca in dežja, od vetra in prsti. France Papež je dobrohotno napisal uvod v to pozicijo; nekoč, upam, najde čas, da mi pove, kaj mu ne ugaja (če mu osebno to in ono ne ugaja); česa si želi, ko bere kakšno mojo pesem (če mu je osebno govorila). Oba dobro veva za S. Johnsonovo opazko: „Ljubše mi je, da me napadajo, kot pa da bi se zame ne menili. Ustvarjalca udari najhujše – molk, molk o njegovem delu.“ (Prim. Boswellovo življenje, dr. Johnsona, str. 257, Everyman Ed.)

Med nama povedano, dragi MED: Papeževa Escribir mi od vseh dosedanjih njegovih španskih stvaritev najbolj ugaja. Prvič zaradi ritma. Drugič zaradi pesniških prvin, ki prepletajo sicer stvarno moderno besedilo pesniške programatične govornice: „abrir la rosa y la piedra“, „abrir un horizonte“, „escudriñar el cielo“, „esperar muchos años“, „hacia el fuego“, „una roca y la sangre“, „un resto del naufragio“, „las orillas distantes“, „morir en un país lejano“. Tretjič: zaradi izbire melodičnih besed. Naj mi bo dovoljeno predlagati besedo „extraño“ namesto besede „lejano“, v 7. vrsti na 82. strani; lejano je bolj melodična, extraño morda bolj smiselna, ker gre za „morir“ daleč od doma, ki pa ni brez trenutkov sreče, in ki ga morda le beseda extraño (posebno, če jo izgovarjamo dialektično mehko) lahko nekako poda. Mislim da bo vsak cenil tudi Papežev tekoči, napeto podani prevod odlomka argentinskega romana M. Mugice Laineza „Bomarzo“. Odlomek je dobro izbran; najbrž bodo ostali v spominu bralcev stavki kot npr. „7500 kristjanov in 25 000 Turkov (je odšlo) v slavo in pozabo“ (str. 91); „dokler se ni polegel bojni hrup, ni imel nihče... pravega pojma o nasprotnikovi moči.“ (str. 86.) „Velikaši sveta so iz udobne barke prisostvovali besni bitvi.“ (Str. 87.) „Okrasna lepota vojsk epskih pesnikov... se je umaknila grozljivemu klanju...“ (str. 86.) „Bog in hudič sta se vznemirjala hkrati“ (str. 94); „moje bogastvo je bilo... bogastvo njih, ki so živeli pred menoj“ (str. 94-95). Odlomek je čudovita skica prelomnice srednjeveške družbe (prim. str. 94 proti koncu).

Rakovčevi pesmi Drevo v megli in Vklesani gib kolena sta kakor nalašč postavljena na začetek odlomka Moj Lepant; posebno Drevo v megli lepo govori o porazu, ki ga že narava nakazuje, da si na svoj zmagoslaven način; in Vkllesani gib kolena simbolizira vso težo odhoda v novo dobo. V obeh pesmih se mi Rakovec zdi bolj argentinski kot doslej; obe pesnitvi sta, bolj kot druge njegove pesmi, osredotočeni nazoru na eno samo enkratno doživetje; a še zmeraj me moti preobilica neizkristaliziranih podob in nekakšen tog, težak ritem. Posebno Vkllesani gib kolena je težko razumljiv; človek ne ve, kaj odkrivajo te ali one podobe, npr. bela čeljust, ki vrezuje začetnice; ali pa diadem, ki venča lase dvomno; ali pa odprto nebo, podobno snu vohuna. A obe pesmi skrivata močno južnoameriško doživetje silnega in ubogega.

Dragi MED, bodi pripravljen na to, da bo kdo po branju mojega kritičnega Rumenege pisma o Alojza Rebule knjigi zapisal na rob tisto staro zgodbo, v kateri Napoleon naroči Bourrienu, da se tri tedne ne dotakne nobenega pisma, ker se po treh tednih toliko pisem izkaže že rešenih... seveda lahko na drugi rob zapišeš Everettovo izjavo, da je krščanstvo ena izmed rok moderne civilizacije, druga pa je – poštni urad, ki posreduje pisma... (Mount Vernon Papers, No. 27).

Kopušarjev esej Apparuit humanitas bi lahko imenovali teologija kulture in/ali civilizacije. Dragoceno zanimiva je analiza besede humanitas, ki jo vsi tako dobro poznamo iz božičnih evangelijev. Esej je pisan tako, da kar kliče po drugih esejih – odgovorih. Mene kar vleče – kljub tokijski zaposlenosti – da bi se spopadel s stavkom v 2. poglavju na str. 125: „Morda je prav srednji vek s tolikimi veličastnimi stvaritvami in tako velikimi uspehi še najbolj blizu idealu humanizma.“ Najprej sam esej kvalificira vsako takšno trditev, ko uresničenje krščanskega humanizma naj-

de le „v nekaterih posameznikih, svetnikih.“ (Str. 123, 3. pogl.) Potem na str. 124, v 2. pogl. govori o zgodovinskem dejstvu poskusov, „kolikor toliko doseči“ ideal „približati se“ mu, „zboljšati položaj“. Kakor hitro enači krščanski humanizem z „zboljšanjem položaja“ (sveta in njegovih delov), pa odpre pot trditvi, da je naše dvajseto stoletje, naša moderna sedanost boljša od srednjega veka. Tako pravi na strani 127 v tretjem poglavju: „Prav do naših zadnjih dni sploh ni bilo mogoče žares misliti o uresničenju humanističnih idealov... zlasti po drugi svetovni vojski se je... začelo ozračje... spreminjati.“ Na str. 128, sredi 2. poglavja vzklikne: „Koliko so že samo stroji pomagali človeštvu!“ A. R. Ubbelohde je napisal 218 strani dolgo razpravo pod naslovom Mind and Energy (Človek in energija, pri Penguin Books, 1963), kjer dokazuje resničen napredek človeštva z izumom in masovno produkcijo strojev od 1700 naprej. – Upam, da se bo esejist Kopušar nekoč temeljito dotaknil problema, ki ga skoraj le mimogrede omenja v zvezi s knjigo Herveya Cota „Secular City“ (ne Secularity, kar je dvakrat pomotoma tiskano, na str. 131 in 132. Secular theology.) – O maksimalnosti na moralnem, to je nefizičnem področju vrednotenja, je zmeraj težko govoriti, in še težje svoje mnenje dokazati. Je Dante res „višek svetovnega pesništva“? (Str. 125-126) Ali je gotika res „najbolj drzen človekov poskus dvigniti človeka po arhitekturi“? (Str. 126) In s poklonom in z vsem veseljem in srečnim spominom na Asiškega ubožca, ali je res „eden tistih svetnikov, ki so se v svetosti in zlasti v ljubezni najbolj približali Kristusu“? (Str. 126) Bistvo svetosti je ljubezen do Boga; ljubezen, ki v svoji notranji dinamiki vsebuje ljubezen do sebe in do sočloveka. A celo Cerkev, ki ji je dan v pomoč Sveti Duh, ne more pri svetniških proglašanjih izreči drugega kot to, da je ta in oni človek v danih razmerah ljubil heroično. Če je mogoče govoriti o stopnjevanjih te heroične ljubezni, bi se lahko sklicevali na prva štiri stoletja krščanske zgodovine, ki so gledala v mučencih največji izkaz ljubezni; in vendar se je kmalu pridružilo češčenje „nekrvavih mučencev“, najprej z dovoljenjem odgovornega škofa (škof Brice je npr. dal zgraditi kapelo nad grobom Martina, svetniškega škofa iz Toursa), Potem od 10. stoletja naprej s papeškim dovoljenjem (prva kanonizacija je bila 31. januarja 993 s proglašenjem škofa Ulriha za svetnika).

Drugi esejist Alojzij Kukovica je prispeval Probleme revolucije v etičnem pogledu. Silno aktualno, posebno za Južno Ameriko. Rad bi najprej dodal k 4. poglavju na str. 189, da je tudi Pij XII. izpovedal upravičenost revolucije v skrajnem primeru, v zvezi z vstajo na Madžarskem l. 1956 proti komunističnemu nasilju. Vsa problematika, ki se mi zdi v tem eseju le skicirana, ne še dovolj jasno analizirana, je skrita po mojem v 33 besed obsegajočem vprašanju na str. 143, v 3. poglavju. Glavni odgovor se mi tu zdi nakazan na isti strani v zadnjem poglavju: „... cerkvena oblast (ni) tista, ki naj bi dala znak za vstajo.“ Ta stavek, v zvezi s stavkom o revoluciji kot „skrajnim sredstvom“ (istotam, predzadnje poglavje), bi si želel obdelati in analizirati v svo globino moralnih odločitev posameznika, skupine, naroda, družbe v sestavu države. Osvetlila takšno analizo bi lahko klasično uspešna irska vstaja proti Angležem (od 24. aprila 1916 do 10. julija 1921, s presledki); žele 18. april 1949 je prinesel večjemu delu Ircev pravo državno samostojnost, in to po parlamentarnem glasovanju; a uspešno pot do tega je pripravila prava irska gverilska vojna v zgoraj omenjeni dobi, ki je prisilila Angleže (decembra 1921) k mirovni pogodbi...

Dragi MED! Obdrži linijo aktualnosti. Še nekaj: ali bi pesnik Papež ne hotel, recimo pod črto, povedati v nekaj besedah, o čem poje po špansko? Toliko Slovencev ne razume tega sicer tako lepega in bogatega jezika. In še (zadnji) nekaj: Fotografije v Gledališčnikih mi kažejo mešanico antičnih in modernih oblek igralcev, kar moti; ali pa je morda gonilna misel prav ta, ustvariti Jezusovo tragedijo med nami v 20. stoletju? Fotografija Pilata (med 112. in 113. stranjo) je enostavno klasična; one na str. 128 in 129 spominjajo na moderni misterij.

MEGLE so se nekoliko dvignile, postalo je novembrsko svetlo. S pozdravom Tvoj

VLADIMIR KOŠ